

TƯ LIỆU

DÂN TỘC HỌC

DỤNG ĐẤT MỞ TRỜI
(VĂN HỌC DÂN GIAN SÁN DÌU)

ÔN THÁI TRẦN
(SUU TÂM VÀ DỊCH)

LTS. Dụng đất mở trời (Hoi then dip thi) là tác phẩm văn học dân gian của dân tộc Sán Dìu, do tác giả Ôn Thái Trần sưu tầm và dịch. Vì dung lượng có hạn nên Tạp chí Dân tộc học chỉ đăng phần dịch tiếng Việt. Đây là áng văn cổ, với ngôn ngữ biểu đạt súc tích và hình ảnh nên nhiều chỗ khó dịch thoát ý. Xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

Dụng đất mở trời
 Làm ra thư sách
 Đặt ra lễ nghĩa
 Để người làm theo.
 Ấy là:
 Dụng vợ gả chồng
 Là hợp lẽ trời
 Trên hoà dưới thuận
 Như thể vợ chồng.
 Thần nông trồng lúa
 Ứng kịp dân đói
 Lỗ Ban làm nhà
 Là kẻ thâm sâu
 Viết sách thành quyển
 Truyền dạy dân biết.
 Con cái hiếu thảo
 Biết ơn mẹ cha
 Bào thai mười tháng
 Mang nặng đẻ đau
 Ba năm bú sữa
 Cuốn bọc tã ấm.
 Những khi con lớn:
 Tìm thầy giảng đạo.
 Đừng than nhà nghèo
 Chuyên tâm đèn sách

Ất phải nên người.
 Khi được:
 Ghi danh bảng vàng
 Thuận theo lẽ trời
 Làm sáng đạo trời
 Đừng quên:
 Tạ ơn xóm làng
 Cung kính họ hàng.
 Được ăn lộc trời
 Lộc ấy:
 Trù ở vạn dân,
 Vàng ngọc đầy nhà
 Là nhờ phúc tổ.
 Trong sách có báu
 Nên học chuyên cần
 Cái lẽ trong sách
 Quý hơn vàng bạc.
 Năm lên mười lăm
 Là lúc:
 Kiên tâm theo thầy
 Được quan ăn lộc
 Học lễ tu tâm
 Tìm thầy giảng đạo
 Chớ quên ơn thầy
 Chắp tay niệm Phật

Cầu lấy bình an.
 Ở đời:
 Trăm thứ có lý
 Đừng vì nhất thời
 Mà hành điều ác
 Điều ác mình làm
 Luy đến con cái.
 Kẻ phá nhà người
 Sẽ chuốc lấy:
 Con cái phân ly
 Kẻ bắt vợ người
 Bức lấy vàng bạc
 Hả hê khi sống
 Thác xuống âm phủ
 Bị xử vạc dầu.
 Thấy gương kẻ khác
 Oan nhà nợ chủ
 Cửa ngục sẵn đón.
 Vạy ở đời nên:
 Sống đời chính trực
 Mới là người hiền.
 Việc nên làm:
 Tu cầu sửa đường
 Thiện tâm được chính
 Phàm sống ở đời
 Phải luôn trung thực.

Làm người trông trọt
 Chính ở tâm cần
 Cần là quân tử
 Lười là tiểu nhân.
 Nếu:
 Lời nói không nghĩ
 Không kính họ hàng
 Mà:
 Ác như cầm thú
 Gây sự láng giềng
 Chẳng kể
 Luân lý xóm làng
 Là:
 Chuốc vạ vào thân
 Lại bị
 Xóm làng nguyên rủa.
 Khi đó:
 Nước mắt tuôn rơi
 Kể
 Khát rượu người,
 Ăn trộm láng giềng
 Lại đi:
 Loạn thuyết đạo lý,
 Chẳng hay chữ nghĩa.
 Khi đó
 Lại oán bố mẹ
 Không cho ăn học.
 Phận cha mẹ nên:
 Nuôi con sớm dạy
 Đừng vận tình, do
 Ngấm nghĩ bản thân.
 Luận tới đạo lý
 Thấy:
 Thứ nhất đi học
 Thứ đến làm ruộng
 Thánh nhân nói ra
 Chẳng lẽ lại sai?
 Ở đời hành sự

Trăm nghề theo thân
 Nếu mà
 Đi khắp nơi chốn
 Chẳng nghĩ trước sau
 Dễ mất thời vận.
 Đòi người nên nhớ
 Biết chữ thêm quý
 Lúa gạo sinh tiền.
 Vậy nên:
 Ngày cần cấy trồng
 Đêm xem thư sách.
 Nếu biết:
 Chăm học, chăm làm
 Thì:
 Lúa gạo tồn nhiều.
 Ngày tiết trong năm
 Bố mẹ còn sống
 Mời cố mẹ cha
 Cùng ngồi đoàn tụ.
 Khi được:
 Bố mẹ dạy đạo
 Con ngồi lắng nghe
 Công cha như trời,
 Nghĩa mẹ như đất.
 Anh em thuận hòa
 Giữ gìn nếp nhà
 Là việc nên làm
 Chẳng nên tranh cãi.
 Lời khuyên con gái
 Đừng chơi quên nhà
 Người khách đến nhà
 Biết ý chuyên trà
 Gà gáy sớm dậy
 Muốn học nữ công
 Chớ học thói lười
 Kẻo:
 Khi được thành gia
 Không biết việc nhà

Chỉ nghĩ tham hoa
 Người khách đến nhà
 Không rượu không trà
 Ra cửa ba bước
 Quên hết việc nhà
 Người chồng đi xa
 Ăn đợi, nằm chờ
 Y phục lôi thôi
 Người ai thèm nhìn.
 Chẳng mấy chốc:
 Cảnh nhà bần cùng
 Tha phương cầu thực
 Ngày đêm nghĩ suy
 Muốn đi thăm mối.
 Gia đạo như thế, dẫn đến:
 Chồng vợ mỗi người một ngã.
 Khi:
 Gặp kẻ bất lương
 Kết thành cường đảng
 Nghĩ kế trộm trâu
 Bị người bắt được
 Nước mắt hàng hàng
 Giải đến thôn quê
 Con cái âu sầu
 Đến nơi quan thẩm
 Tuân ra trình, do
 Sự thật phải nhận
 Chẳng ai dung tha.
 Bị:
 Lập thành bản án
 Truy cứu trộm trâu
 Áp giải vào lao
 Giam cùng trọng tù.
 Khi đó:
 Ngày tìm trách phận
 Đêm đến lòng sầu
 Tiền nong chẳng có
 Đền dầu cũng không
 Chuốc vào khổ não

Hồi tưởng khi xưa.
 Gặp may đại xá
 Được thả về nhà
 Cha mẹ vui mừng
 Vợ con đoàn tụ
 Người nói: oan gia
 Mới thấy:
 Trời xanh có mắt
 Nay nên:
 Từ bỏ thói xấu
 Mà:
 Tu thân cải tâm
 Thử theo kế giặc
 Thôi đừng nghĩ đến.
 Hãy:
 Yên vui nghiệp gốc
 An phận sinh nhai
 Đừng ác ăn ở
 Đừng nghĩ ăn cắp.
 Nếu còn
 Giữ thói ương ngạnh
 Chẳng sửa thói cũ
 Cùng nhau kết đảng
 Giết trộm trâu cày,
 Một buổi bại lộ
 Bị
 Trói giải đến quan
 Ăn trộm bị đòn
 Phạm tội khó cãi
 Tội trạng bị kết
 Loạn đòn đánh xuống.
 Khi đó
 Con cái ly tán
 Lưu lạc đông tây
 Vợ bị bắt đi.
 Mới thấy:
 Lòng mình lầm lạc
 Bị người đe nạt
 Ép theo băng đảng

Việc làm bất chính
 Nên:
 Có mồm khó nói
 Nói năng quy lụy
 Đến quan thăm vấn
 Trói buộc giải đi
 Ngày đêm âu sầu
 Gông khoá đeo thân
 Bị người chửi mắng
 Vạn sự ô danh.
 Trong sách nói thực
 Khuyên răn con cháu
 Người sống ở đời
 Nên:
 Cử bút đề thi
 Lấy gương người xưa
 Dạy dỗ con cháu
 Khôn lớn thành người
 Tất có uy phong.
 Bố mẹ còn sống
 Chẳng nên tha phương
 Đi ắt có phương
 Chẳng thể không biết.
 Kẻ hay trộm đêm
 Đêm tối mò tìm
 Trộm thóc giống người
 Đường đêm mù mịt
 Trộm quả vườn người,
 Trộm cá ao người,
 Ăn trộm cá người
 Lẩn trốn trong nhà
 Kẻ
 Hay trộm ban đêm
 Ất gặp quả báo.
 Sống thời quá đà
 Địa ngục khó tránh.
 Măng tre hàng xóm
 Trộm về nấu canh

Phạm đến điều cấm
 Tội đê thân chịu.
 Áp giải châu huyện
 Liên lụy mẹ cha
 Nơh bản tổ tông
 Giải đến nhà tù
 Đeo gông đeo khoá
 Con cái âu sầu.
 Khi đó thấy:
 Trong mồm xuất hoá
 Tai mũi xuất ơn
 Chuốc vào khổ não
 Tình thực khó đương.
 Ngày dài lê thê
 Đêm mãi chẳng sáng
 Đo ngày tháng dài
 Ruột đau như cắt
 Ba ngày một tối
 Chỉ thấy cháo loãng
 Bụng đói cổ khát.
 Lẽ lòng nghĩ suy
 Tưởng nhớ cha mẹ
 Nghĩ tủi con cái
 Đêm nghĩ đến vợ
 Lại thêm cơm nguội
 Thèm thường rượu thịt
 Nhưng lại bị:
 Giam cầm trong ngục!
 Nước mắt ròng ròng
 Gà gáy nửa đêm,
 Trống đời tâm sầu
 Vì sao phạm tội.
 Chỉ vì trộm trâu
 Không tiền tiêu dùng
 Nên đánh vào đầu
 Toàn thân bại liệt,
 Muôn phần cay đắng.
 Được thả về quê
 Nên:

Làm phúc, hoàn thiện
 Cửa giặc đừng học
 Chết đói cũng không
 Người sống ở đời
 Như nước chảy dài
 Cúi đầu khuyên răn:
 Đừng hành cường bạo
 Thịt đừng tham ăn
 Rượu đừng tham uống
 Đó là thứ:
 Chẳng đáng mặt quân tử
 Chẳng xứng làm chồng
 Toàn thứ trò hề
 Để thiên hạ cười
 Kẻ:
 Đi học bốn phương
 Lễ nghĩa chẳng biết
 Tham ăn thịt rượu
 Thấy sách không đọc
 Như gió thổi tai.
 Khác nào:
 Thấy người cày cấy
 Mình ngủ ở nhà
 Thấy lúa người chín
 Mới học cấy cày,
 Cho con đi học
 Than phiền nhà nghèo.
 Rót trà bưng cơm
 Kính phụng mẹ cha
 Biết ý quân tử
 Là lẽ ở đời,
 Thử niệm trong lòng
 Bố mẹ còn sống
 Phải nghe dạy đạo.
 Nếu mà:
 Trong lòng không cõi
 Đúng là con ngu
 Đúng như lời dạy
 Vạn sự thông hiểu

Người luận đạo lý
 Đối đáp không lời.
 Ruộng mình để hoang
 Việc chính không làm
 Chuốc vào khổ não
 Vợ vào oan trái
 Thật tình khó nói
 Đạo lý không lường
 Đó là
 Lời vàng ý ngọc
 Không nên làm sai.
 Kẻ:
 Thấy cửa của người
 Tiện nghĩ trộm về
 Còn trộm rau người
 Lại bị người trói.
 Điều cấm:
 Đừng nên trộm nhà
 Chẳng nên trộm rào
 Đừng nên trộm vệt
 Đừng nên trộm gà
 Đừng học làm giặc
 Nên:
 Trồng trọt nuôi vợ
 Nếu không:
 Buồn qua sâu lại
 Lệ rơi hàng hàng
 Trên điều tái phẩm
 Cấp phát tù lương
 Đánh ba dạy năm
 Tính mệnh không dài
 Áp giải vào lao
 Đêm tối xót thương
 Trống tuần nổi lên
 Ly biệt cha mẹ
 Rượu cơm chán ăn
 Lẽ bụng như gươm
 Anh em họ hàng
 Ruột đau như cắt.

Một do chém chết
 Hồn phách thành ma
 Lời khuyên quân tử
 Kế giặc đừng nghĩ
 Không bằng tu thiện
 Kích động thần tiên
 Tu hành niệm Phật
 Giữ lấy lòng thiện
 Báo đáp ơn cha
 Tuổi già sớm hôm
 Thiết phụng họ hàng
 Kính cha như trời
 Kính mẹ như đất
 Tình phúc con cháu
 Phục hồi là đúng
 Trên quản như vua
 Dưới thấu muôn dân
 Không lẫn tác lòng
 Ất được bình an.
 Nuôi trai không dạy
 Không bằng nuôi lừa
 Không bằng nuôi lợn
 Đó là lời dạy
 Đích thực không sai
 Nếu người học được
 Như thể ngọc sáng.
 Ở đời cần nhớ:
 Việc người đừng sửa
 Không biết đừng nói
 Cung người đừng thử
 Ngựa người đừng đi
 Chẳng may:
 Cung đứt ngựa chết
 Mất hết thể diện
 Nên:
 Học bạn đồng niên
 Tu chính vườn nhà
 Vườn quả trong vườn
 Gặp năm mất mùa

Ứng kíp bốn mùa
 Lười thời thấu xương
 Hễ chăm tu gìn
 Người sống ở đời
 Chớ học thân lười
 Nam cây nữ cấy
 Nhà nghèo bởi lười
 Lời khuyên con cháu
 Đừng ngại cần lao
 Giàu sang có mệnh
 Chưa giàu phải cần.
 Dạy bảo con cháu
 Đời sau truyền danh
 Nhà có sinh Phật
 Song thân cha mẹ
 Bớt phần cúng bái
 Chẳng lấy đốt hương
 Thay việc thành tâm
 Nóng lạnh tùy áo
 Chuyên tạo đạo hiếu
 Đừng nên bạc ác
 Nếu không:
 Trời đất soi thấy
 Giáng phúc tỏ tường
 Hiếu thuận ở nhà
 Tiếng thơm lan xa
 Sớm hành đạo hiếu
 Ngõ ngược không tốt.
 Những kẻ hay:
 Cãi lại bố mẹ
 Không dưỡng bố mẹ
 Vợ chồng quay lưng
 Ăn ở bất lương
 Tiếng to nói lớn
 Loạn nói ngôn chương
 Dẫn đến:

Anh em ly tán
 Từ biệt cô cậu
 Xa lánh con cái
 Ẩu đả đảo diên
 Đánh nhau lảng giềng
 Đại náo trong nhà
 Đánh gà chửi chó
 Tham ăn thịt rượy
 Gia đạo như thế
 Trời giáng tai ương.
 Người không hành hiếu
 Lâu không lành lặn
 Biết chữ quân tử
 Cả đời lo lành
 Anh em hoà thuận
 Chung gốc chung cành
 Tình lý không hư
 Nói to được ít
 Trong nhà có sự
 Đừng nói người ngoài
 Cấp nạn nhất thời
 Đừng nên cố chấp
 Vợ theo mệnh chồng
 Chồng hát vợ theo
 Tu chỉnh kế nhà
 Tật bệnh vực lên
 Cùng vui cùng mừng
 An lạc bốn mùa.
 Nghìn tiền mua nhà
 Vạn ngày trú ẩn
 Bốn màu tám tiết
 Hợp ngày cưới hỏi
 Bạn thân qua lại
 Cung kính đón tiếp
 Ngồi có trên dưới
 Từ biệt theo tiễn

Có người thân xa
 Không bằng ở gần.
 Đừng khoe nhà giàu
 Đừng khinh người nghèo
 Y như bản mệnh
 Thuộc về người tốt
 Làm người ở đời
 Ăn ở xóm giềng
 Đừng sống ngang ác
 Nghĩ kỹ khi nói
 Chúc quỷ đừng theo
 Đừng bêu chuyện người
 Đừng tham tửu sắc
 Đừng thù rộyng người
 Chẳng được trộm cắp
 Đừng lấy tiền người
 Nghênh tiếp anh em
 Năng đến nhà chơi
 Chú bác cậu cả
 Thết đãi tiệc rượy
 Cô dì chị em
 Đón tiếp thân tình
 Được như lời dạy
 Cửa họ quang vinh
 Có nhiều anh em
 Mà:
 Chẳng hay thư sách
 Là:
 Nổi nhục tổ tông
 Thánh nhân nói ra
 Không thể không đúng
 Hiên giả học kỹ
 Sửa lối tự mình
 Lưu truyền thế đời
 Cho muôn đời sau.